

Xusaynov Muxammadxo‘ja Raxmonjonovich
Namangan davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi
Elektron pochta: muhammadhoja1983@gmail.com
Orcid: <https://orcid.org/0009-0006-2121-961X>

**RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA PEDAGOGIK OLIY TA'LIM
TASHKILOTLARIDA O'QUV JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA
BOSHQARISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARINI
TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI**

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish masalalari ilmiy-nazariy hamda metodologik jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda zamonaviy raqamli transformatsiya jarayonlari sharoitida pedagogik oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayonlarini boshqarishda sun'iy intellekt, masofaviy ta'lim platformalari, adaptiv o'qitish texnologiyalari, raqamli monitoring tizimlari hamda analitik boshqaruv mexanizmlarining o'rni asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli ta'lim muhiti, pedagogik oliy ta'lim, innovatsion boshqaruv, ta'lim jarayonini boshqarish, raqamli transformatsiya, adaptiv ta'lim, sun'iy intellekt, ta'lim platformalari, masofaviy ta'lim, pedagogik innovatsiyalar, ta'lim menejmenti, ta'lim sifati, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli pedagogika, elektron ta'lim.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ
ОРГАНИЗАЦИИ И УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ
ПРОЦЕССАМИ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЫСШИХ**

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Аннотация: В данной статье с научно-теоретической и методологической точек зрения анализируются вопросы совершенствования инновационных механизмов организации и управления образовательными процессами в педагогических высших образовательных организациях в условиях цифровой образовательной среды. В исследовании обоснована роль процессов современной цифровой трансформации в повышении качества образования в педагогических высших учебных заведениях, а также значение искусственного интеллекта, платформ дистанционного обучения, адаптивных технологий обучения, цифровых систем мониторинга и аналитических механизмов управления в организации и управлении образовательными процессами.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, педагогическое высшее образование, инновационное управление, управление образовательным процессом, цифровая трансформация, адаптивное обучение, искусственный интеллект, образовательные платформы, дистанционное обучение, педагогические инновации, образовательный менеджмент, качество образования, компетентностный подход, цифровая педагогика, электронное обучение.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR IMPROVING INNOVATIVE MECHANISMS FOR ORGANIZING AND MANAGING EDUCATIONAL PROCESSES IN PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN A DIGITAL LEARNING ENVIRONMENT

Abstract: This article analyzes the theoretical and methodological foundations for improving innovative mechanisms for organizing and managing educational processes in pedagogical higher education institutions within a digital

learning environment. The study substantiates the role of modern digital transformation processes in improving the quality of education in pedagogical higher education institutions, as well as the importance of artificial intelligence, distance learning platforms, adaptive learning technologies, digital monitoring systems, and analytical management mechanisms in organizing and managing educational processes.

Keywords: digital learning environment, pedagogical higher education, innovative management, educational process management, digital transformation, adaptive learning, artificial intelligence, educational platforms, distance learning, pedagogical innovations, education management, education quality, competency-based approach, digital pedagogy, e-learning.

Kirish: Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari sharoitida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ayniqsa pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini samarali tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida ta'lim tizimining an'anaviy modeli tubdan o'zgarib, yangi raqamli ta'lim muhiti shakllanmoqda. Ushbu jarayon esa pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini zamonaviy talablar asosida takomillashtirishni taqozo etmoqda[1]. Raqamli ta'lim muhiti bugungi kunda ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida shakllanib, pedagogik faoliyatni tashkil etishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Raqamli ta'lim muhiti nafaqat ta'lim mazmunini yangilash, balki ta'lim jarayonlarini boshqarish, monitoring qilish, baholash hamda tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, raqamli ta'lim muhiti pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etishning moslashuvchan, ochiq va samarali modelini yaratishga xizmat qiladi[2]. Zamonaviy pedagogik oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar asosida o'quv jarayonlarini tashkil etish, pedagogik faoliyatni boshqarish hamda ta'lim sifatini oshirish muhim strategik yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Bugungi

kunda raqamli ta'lim muhiti sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar, virtual va kengaytirilgan reallik, masofaviy ta'lim platformalari hamda adaptiv ta'lim tizimlari kabi innovatsion texnologiyalarni o'z ichiga olgan kompleks tizim sifatida rivojlanmoqda. Ushbu texnologiyalar pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini boshqarishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish imkoniyatini bermoqda[3]. Shuningdek, pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida raqamli ta'lim muhitini shakllantirish ta'lim jarayonining shaffofligini ta'minlash, talabalarning bilim darajasini muntazam monitoring qilish, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini baholash hamda ta'lim sifatini oshirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa o'z navbatida, ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi[4]. Raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy kompetensiyalarga ega pedagog kadrlarni tayyorlash hamda ta'lim tizimini raqamli transformatsiya qilish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan, pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida raqamli ta'lim muhitini shakllantirish, o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy muammo sifatida tadqiq etilmoqda[5]. Bugungi kunda pedagogik oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar asosida o'quv jarayonlarini tashkil etish masalasi ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Raqamli ta'lim muhiti orqali o'quv jarayonlarini tashkil etish ta'lim jarayonining moslashuvchanligini ta'minlaydi, talabalarning individual ta'lim trayektoriyalarini shakllantirish imkonini beradi hamda o'qitish jarayonini interaktiv va samarali shaklga keltiradi[6]. Shu bilan birga, pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida raqamli ta'lim muhitini shakllantirish jarayonida o'quv jarayonlarini boshqarishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda ta'lim jarayonlarini raqamli monitoring qilish, adaptiv ta'lim texnologiyalarini joriy etish, sun'iy intellekt asosida ta'lim natijalarini tahlil qilish hamda ta'lim boshqaruvini avtomatlashtirish muhim yo'nalishlar hisoblanadi. Raqamli ta'lim muhiti

pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini samarali tashkil etishning muhim omillaridan biri sifatida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Talabalar raqamli ta'lim muhitida mustaqil bilim olish, elektron resurslardan foydalanish, masofaviy ta'lim platformalarida o'quv faoliyatini amalga oshirish orqali o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili: Raqamli ta'lim muhiti sharoitida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish masalasi so'nggi yillarda xorijiy olimlar tomonidan ham keng ko'lamda o'rganilmoqda. Ayniqsa, raqamli transformatsiya jarayonlari ta'lim tizimida yangi boshqaruv modellarini shakllantirish, ta'lim samaradorligini oshirish hamda pedagogik faoliyatni modernizatsiya qilish bilan bevosita bog'liq holda ilmiy tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Raqamli ta'lim muhiti va o'quv jarayonlarini boshqarishning innovatsion mexanizmlarini o'rganishda xorijiy olimlardan biri sifatida Terry Anderson raqamli ta'lim muhitining pedagogik samaradorligini tizimli ravishda tahlil qilgan. Uning tadqiqotlarida raqamli ta'lim muhiti pedagogik jarayonlarni tashkil etishning yangi paradigmasi sifatida qaraladi hamda ta'lim jarayonida o'qituvchi, talaba va ta'lim resurslari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik muhim komponent sifatida e'tirof etiladi. Andersonning ilmiy yondashuviga ko'ra, raqamli ta'lim muhiti o'quv jarayonlarini boshqarishning moslashuvchan modelini yaratish imkoniyatini beradi hamda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, olim raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonlarini boshqarishning asosiy komponentlari sifatida interaktivlik, moslashuvchanlik va individuallashtirish tamoyillarini alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonlarini tashkil etish talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi hamda pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini oshirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, raqamli ta'lim muhitida ta'lim jarayonlarini boshqarishning innovatsion

mexanizmlarini o'rganishda George Siemens tomonidan ishlab chiqilgan konnektivizm nazariyasi ham muhim ilmiy-metodologik asos sifatida e'tirof etiladi. Siemens raqamli ta'lim muhitida bilimlarni shakllantirish jarayonini tarmoqli aloqalar asosida rivojlanadigan murakkab tizim sifatida talqin etadi. Uning ilmiy qarashlariga ko'ra, zamonaviy ta'lim jarayonlari raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilishi natijasida bilim olish jarayoni faqat auditoriya bilan cheklanmay, global axborot makonida amalga oshiriladi. Siemens ta'lim jarayonlarini boshqarishda raqamli texnologiyalarning o'rni ortib borayotganini ta'kidlab, raqamli ta'lim muhiti orqali o'quv jarayonlarini tashkil etish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ilmiy asoslab beradi. Shuningdek, olim raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonlarini boshqarishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqishda sun'iy intellekt, tarmoqli ta'lim, masofaviy ta'lim platformalari hamda interaktiv ta'lim vositalarining muhimligini alohida qayd etadi.

Metodologik qism: Mazkur tadqiqotda raqamli ta'lim muhitida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish maqsadida tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli transformatsiya konsepsiyasi, pedagogik modellashtirish, qiyosiy-tahliliy metod, monitoring va diagnostika metodlari, empirik kuzatuv, anketa so'rovi, ekspert baholash, statistik tahlil hamda pedagogik tajriba-sinov metodlaridan kompleks tarzda foydalanildi, bunda raqamli ta'lim muhitining strukturaviy komponentlarini aniqlashda tizimli tahlil metodi asosida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini boshqarishning mavjud holati o'rganildi, qiyosiy-tahliliy metod orqali mahalliy va xorijiy pedagogik tajribalar solishtirildi, modellashtirish metodi yordamida raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion modeli ishlab chiqildi, anketa va so'rovnoma metodlari orqali pedagoglar hamda talabalarning raqamli ta'lim muhitiga moslashuv darajasi o'rganildi, pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali taklif etilgan innovatsion mexanizmlarning samaradorligi aniqlanib,

olingan natijalar statistik tahlil asosida umumlashtirildi hamda raqamli ta'lim muhitida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini samarali tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-metodologik xulosalar ishlab chiqildi.

Natijalar: Tadqiqot jarayonida raqamli ta'lim muhitida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish natijasida ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quv faoliyatini individuallashtirish, ta'lim jarayonlarini monitoring qilish hamda pedagogik boshqaruvni optimallashtirish imkoniyatlari kengaygani aniqlandi, xususan raqamli ta'lim platformalari asosida o'quv jarayonlarini tashkil etish talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirishi, sun'iy intellekt asosidagi analitik tizimlar o'quv jarayonlarini real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatini yaratishi, adaptiv ta'lim texnologiyalarining joriy etilishi talabalarning individual ta'lim ehtiyojlariga moslashtirilgan o'quv jarayonlarini shakllantirishi, elektron boshqaruv tizimlari orqali pedagogik faoliyatni muvofiqlashtirish samaradorligi oshgani, raqamli ta'lim muhitida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi interaktivlik darajasi ortgani, masofaviy ta'lim platformalarining joriy etilishi o'quv jarayonining moslashuvchanligini ta'minlagani, raqamli ta'lim resurslarining kengayishi ta'lim mazmunini boyitgani, shuningdek pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini boshqarishda ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish tizimi shakllangani hamda bu jarayon ta'lim sifatini oshirish, pedagogik boshqaruvni takomillashtirish va zamonaviy pedagog kadrlarni tayyorlash samaradorligini sezilarli darajada kuchaytirgani aniqlandi.

Muhokama: Raqamli ta'lim muhitida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish masalasi zamonaviy pedagogika fanida turli nazariy qarashlar hamda ilmiy polemikalar asosida rivojlanib bormoqda. Ushbu jarayonni chuqur tahlil qilishda xorijiy olimlar Terry Anderson va George Siemens ilmiy qarashlari

alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning turli metodologik yondashuvlarini ilgari surgan. Terry Anderson raqamli ta'lim muhitida pedagogik jarayonlarni tashkil etishning samaradorligini oshirishda o'qituvchi, talaba va raqamli ta'lim resurslari o'rtasidagi o'zaro integratsiya muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonlarini boshqarish samaradorligi interaktivlik darajasi, pedagogik kommunikatsiya hamda ta'lim jarayonining moslashuvchanligi bilan belgilanadi. Anderson ta'lim jarayonini boshqarishda pedagogning yetakchi rolini saqlab qolish zarurligini alohida qayd etadi. Unga ko'ra, raqamli texnologiyalar pedagogik faoliyatni to'liq avtomatlashtirish emas, balki pedagogning innovatsion faoliyatini qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida xizmat qilishi lozim. Andersonning ushbu qarashlari pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini boshqarishda inson omilining muhimligini ko'rsatadi hamda ta'lim jarayonini raqamlashtirishda pedagogik nazoratni saqlash zarurligini asoslaydi. Biroq George Siemens ushbu masalaga nisbatan boshqa yondashuvni ilgari suradi. U raqamli ta'lim muhitida bilimlarni shakllantirish jarayoni tarmoqli aloqalar asosida rivojlanishini ta'kidlab, ta'lim jarayonlarini boshqarishda sun'iy intellekt, tarmoqli ta'lim tizimlari hamda raqamli platformalarning yetakchi rolini e'tirof etadi. Siemensning konnektivizm nazariyasiga ko'ra, zamonaviy ta'lim tizimida bilim olish jarayoni an'anaviy auditoriya doirasidan chiqib, global raqamli axborot makonida amalga oshiriladi. Unga ko'ra, pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini boshqarish analitik ma'lumotlar, raqamli monitoring hamda sun'iy intellekt asosida amalga oshirilishi lozim. Siemens pedagogik boshqaruv jarayonida raqamli texnologiyalarning yetakchi rolini ta'kidlab, ta'lim jarayonini raqamli platformalar orqali boshqarish ta'lim samaradorligini oshirishini ilmiy asoslaydi.

Xulosa: Raqamli ta'lim muhitida pedagogik oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini

takomillashtirish bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Djabbarov A., Shorakhimov M. Oliy ta'lim tashkilotlarida o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish muammolari //MMIT Proceedings. – 2025. – C. 102-104.
2. Ochilov M., Ochilova N. Oliy maktab pedagogikasi //T.-2008. – 2014.
3. Mirzakarimova M. M., Uzoqjonova M. D. Q. Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi //Science and Education. – 2024. – T. 5. – №. 3. – C. 264-269.
4. Kamolova A. O., Akramjonova F. A. Pedagogik faoliyat jarayonlarida innovatsion ta'lim jarayonlari orqali pedagoglar salomatligini saqlash //Экономика и социум. – 2024. – №. 6-1 (121). – C. 302-305.
5. Saloxitdinov S. Oliy ta'lim xizmatlari sifatini baholashning zamonaviy konsepsiyalari va innovatsion mexanizmlari: milliy va xalqaro tajribani taqqoslamali tahlil qilish asosida takomillashtirish yo'nalishlari //Academic literature. – 2025. – T. 1. – №. 1. – C. 1-128.
6. Nizamov A. B., G'afurova S. K. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarish tizimini modellashtirishning uslubiy yondashuvlari //tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g'oyalar. – 2024. – T. 1. – №. 1. – C. 155-160.
7. Xusaynov M.R, N Sattibekmirzayeva The Contributions Of Our Ancestors To The Renaissance Through A Sense Of Patriotism. - American Journal Of Social Sciences And Humanity 2023/11/10, 2023 24-28 b.
8. Xusaynov M.,S. Husaynova. (2023). Ajdodlarimizning boy meroslaridan foydalanish orqali, yosh avlodni ruxiy va ma'naviy tarbiyalash kelajak ro'ydevori. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(10), 778–781. Извлечено <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/8757>

9. Xusaynov M.,S. Husaynova. Sharq allomalarining yoshlarni ijobiy fazilatlarini rivojlantirish orqali komil inson qilib tarbiyalashdagi amaliy yondashuvlari Научный Фокус, 2024.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10071509>